

УДК 334.012.64

С.Б.БЕЙГУЛ

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

РЕГІОНАЛЬНІ ВАЖЕЛІ ТА ФОРМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розглядаються напрями вдосконалення інфраструктури та підтримки малого підприємництва в Україні на прикладах реалізації регіональних програм 2001-2002 рр. Зроблено висновки щодо вдосконалення і розгалуження активної інфраструктури підтримки малого бізнесу, адекватної реальним потребам, визначено основні проблеми, що заважають подальшому розвитку в цій сфері.

Проблеми зайнятості, наростання соціальної напруги, нерациональне або часткове використання природних ресурсів і виробничих потужностей вимагають прийняття цілеспрямованих та системних заходів на загальнодержавному й регіональному рівнях. На нинішньому етапі соціально-економічних перетворень розвиток малого підприємництва дає можливість стабілізувати не тільки економіку, але й суспільство, скоротити безробіття, поліпшити життя громадян, дати їм упевненість у своїх силах, сформувати новий клас власників [1].

У зв'язку з цим формування розвинутої, орієнтованої на місцеві потреби мережі інфраструктури підтримки малого підприємництва є одним із закономірних завдань регіональних програм.

Виходячи із Закону України „Про державну підтримку малого підприємництва” від 19.10.2000 р., успішний розвиток малого бізнесу в регіонах неможливий без участі ряду інституцій, які здійснюють його підтримку на місцевому рівні шляхом надання методичної, матеріально-технічної, маркетингової, кадрової, освітньої та фінансово-кредитної допомоги, що відноситься до інфраструктури малого підприємництва [2].

У програмних заходах на 2001-2002 рр. практично всі регіони держави передбачили створення нових об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва, в результаті чого вдалося досягнути запланованих цільових показників цього напрямку. А в таких областях, як Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Луганська, Полтавська, Харківська, Херсонська, Черкаська, та м.Києві перевищено прогнольні показники за рядом системоутворювальних елементів інфраструктури. Причому простежується закономірність, що більших успіхів досягли саме ті регіони, які об'єктивно розраховували свої можливості та поставили перед виконавцями конкретні завдання.

Проаналізувавши виконання програмних заходів та порівнявши відповідні прогнольні і фактичні показники, правомірно стверджувати,

що впродовж двох років по країні в 23-х регіонах простежується стійка динаміка кількісного зростання нових об'єктів підтримки підприємництва з помітними ознаками якісних перетворень.

У результаті на місцях зберігається позитивна тенденція щодо створення активного ділового бізнес-середовища. Так, станом на кінець реалізації регіональних програм 2001-2002 рр. фахову допомогу малому підприємництву країни надавали 257 бізнес-центрів, 61 бізнес-інкубатор, 14 технопарків, 151 лізинговий центр, 674 кредитні спілки, 111 фондів підтримки підприємництва, 753 інвестиційних та 247 інноваційних фондів і компаній.

Порівняно з 2000 р. в Україні майже вдвічі зросла кількість бізнес-центрів. Максимальний їх приріст (на 111 одиниць) фактично припадає на 2002 р. (у 2001 р. – 14). Це сталося в основному завдяки збільшенню кількості осередків бізнесу в таких областях, як Харківська – на 10 бізнес-центрів, Полтавська – на 8, Вінницька і Черкаська – на 5 одиниць. Проте рекордне зростання числа бізнес-центрів на 77 об'єктів спостерігалось в м. Києві (рис.1). Такий високий приріст пояснюється насамперед упорядкуванням районними статистичними підрозділами міста обліку та реєстрації відповідних установ інфраструктури.

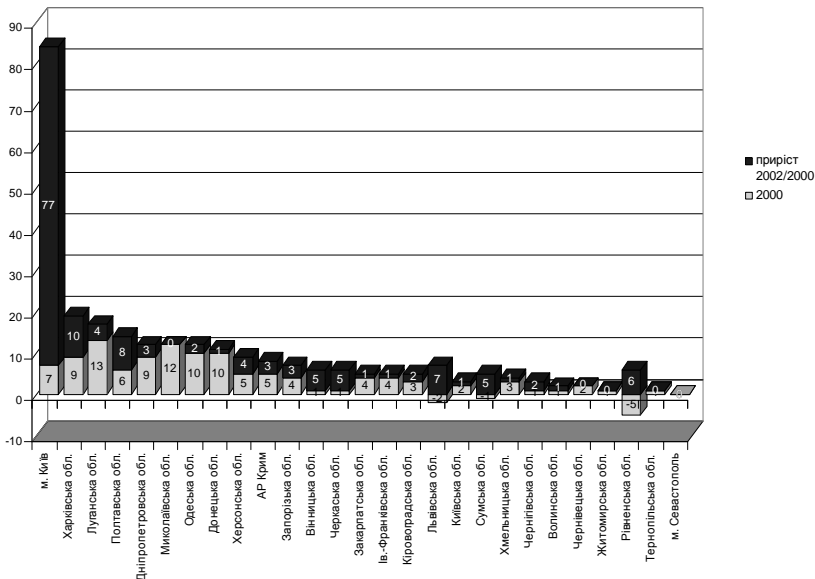

Рис.1 – Кількість бізнес-центрів у 2000 р. та їх приріст протягом дії регіональних програм 2001-2002 рр.

Слід зазначити, що в деяких регіонах країни з ряду об'єктивних причин, і в першу чергу фінансових, упродовж двох років відбувалися значні коливання в чисельності бізнес-центрів. Це, зокрема, простежується на прикладі Дніпропетровської області, де з 9 бізнес-центрів, що були створені за участю міжнародних донорських проектів, 7 фактично перестали існувати у зв'язку з припиненням фінансової підтримки цих проектів. Однак завдяки докладним зусиллям місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування знову відновили свою роботу 5 бізнес-центрів. А вже в 2002 р. було створено ще три установи, дві з яких сприяють розвитку жіночого бізнесу: бізнес-центр ГО "Асоціація жінок-підприємців", "Жіночий інформаційно-координаційний центр" і бізнес-центр м.Павлограда. В своїй роботі вони використовують власні розроблення та світовий досвід.

Разом із тим у зв'язку з припиненням фінансування міжнародними донорськими організаціями кількість бізнес-центрів протягом двох років зменшилась у трьох областях: Львівській (на 2), Рівненській (5), Сумській (1).

На кінець дії регіональних програм найбільша кількість бізнес-центрів відзначалась у Харківській (19), Луганській (17), Полтавській (14), Дніпропетровській, Миколаївській, Одеській (12), Донецькій (11) областях та місті Києві (84). Ці дані свідчать про нерівномірний розвиток мережі бізнес-центрів у територіальному розрізі, оскільки третина всіх закладів країни надає допомогу підприємцям столиці. До того ж спостерігається досить неоднорідне територіальне розміщення об'єктів у межах окремих регіонів, оскільки вони, як правило, зосереджені у великих містах.

На цей час існуюча мережа об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва помітно відрізняється в регіональному розрізі як за рівнем розвитку, так і за якістю послуг. На фоні цього є помітним досвід ряду областей, які намагаються подолати такі диспропорції шляхом створення нових об'єктів на віддалених територіях, зокрема в районах і невеликих містах.

Так, завдяки діяльності фонду підтримки підприємництва м.Котопта (Сумська обл.) було залучено кошти міжнародних фондів для створення в цьому місті бізнес-центру та бізнес-інкубатора. За підтримки програми ТАСІС засновано бізнес-центр у м.Джанкої (АР Крим), а за участі проекту ПРООН започатковано діяльність бізнес-центру й електронної бібліотеки в м.Прилуки (Чернігівська обл.).

Як свідчать наведені вище факти, у створенні мережі підтримки вітчизняного бізнесу фінансову та технічну співучасть на даному етапі здійснюють міжнародні донорські організації (асоціації, фонди, проє-

кти, програми), що значною мірою ставить у залежність обмежену життєдіяльність деяких об'єктів інфраструктури від терміну завершення цих проектів.

Досвід регіонів показує, що партнером у формуванні ефективної мережі інфраструктури підтримки підприємництва мають стати вітчизняні фонди, громадські організації і в першу чергу місцеві органи влади. Про переваги муніципальних бізнес-центрів свідчить приклад діяльності Київського міського бізнес-центру, який у тісній співпраці місцевих органів влади та підприємців був одним з активних виконавців заходів, передбачених програмою розвитку малого підприємництва міста на 2001-2002 рр.

Харківським регіональним фондом підтримки підприємництва в рамках програмних дій у 2001 р. було профінансовано відкриття двох бізнес-центрів у сільській місцевості, а в 2002 р. за кошти обласного бюджету, на суму 55 тис. грн., було проведено конкурс серед 14 організацій у дев'яти районах області для створення ще трьох таких закладів.

Менш активні зрушення торкнулися таких елементів інфраструктури, як бізнес-інкубатори, основною метою яких є допомога новоствореним малим підприємствам у досягненні зрілого й самостійного функціонування на місцевому ринку, підвищення шансів для зміцнення і виживання за рахунок надання їм приміщень із комплексом допоміжних послуг, а також управлінською підтримкою (рис.2).

Протягом 2001-2002 рр. загальна кількість бізнес-інкубаторів в Україні зросла на 15 і становила 61 одиницю, темпи росту порівняно з попереднім періодом 1999-2000 рр. дещо знизились – з 18 до 13%.

За цей час три нових бізнес-інкубатори створено в місті Києві, по два – в АР Крим, Харківській та Херсонській областях, по одному ще в 9 областях. Як і раніше, найбільша кількість бізнес-інкубаторів працює в Одеській області (9), в місті Києві (8), в Харківській (5), у Криму і Київській області (4). Крім того, активно здійснюють свою діяльність бізнес-інкубатори і в інших регіонах. Зокрема, офісними приміщеннями бізнес-інкубатора, створеного в м. Ужгороді (Закарпатська обл.), користується на сьогодні 50 підприємницьких структур.

Оздоровленням сфери малого бізнесу регіону займається Чернігівський інноваційний бізнес-інкубатор, який відкрито в рамках обласної програми розвитку малого підприємництва за сприяння Української асоціації бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів і Міжнародного фонду адаптації. Його робота сприяє впровадженню нових технологій, інформаційних систем, розв'язанню проблемних питань зайнятості, зокрема, допомагає безробітним висококваліфікованим фахівцям

приспосуватися до ринкових умов і знайти шляхи реалізації власної підприємницької ініціативи. Наприклад, Київський муніципальний бізнес-інкубатор надає своїм клієнтам такі види послуг, як забезпечення їх юридичною та поштовою адресами, комунікаціями, робочими місцями для короткострокової роботи з документами і діловою кореспонденцією, допомагає в розробленні бізнес-планів, у придбанні виробничого устаткування, транспорту, меблів, комп'ютерної та оргтехніки.

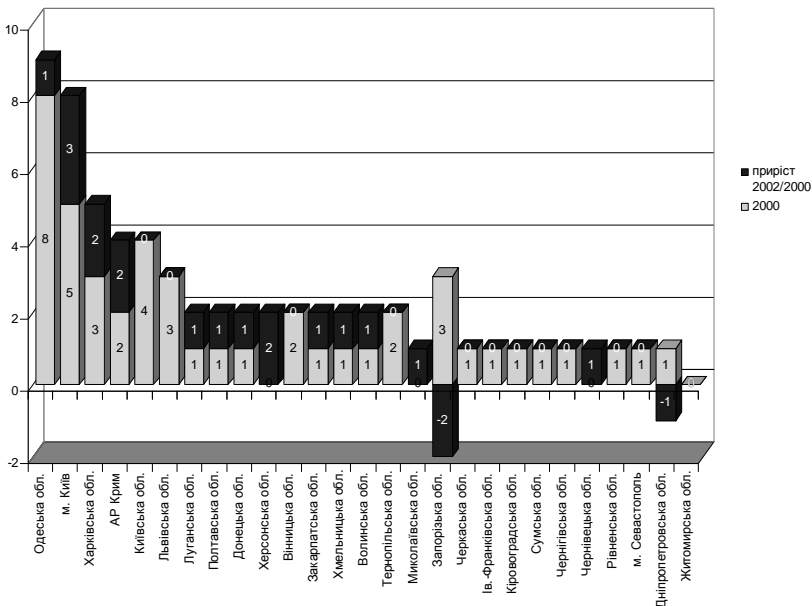

Рис.2 – Кількість бізнес-інкубаторів у 2000 р. та їх приріст протягом дії регіональних програм 2001-2002 рр.

Із часом умови роботи цих структур поліпшуються. Так, Полтавський бізнес-інкубатор за підтримки міжнародних організацій нещодавно одержав нове приміщення, техніку й обладнання.

В умовах дефіциту державного фінансового забезпечення для використання й упровадження суб'єктами малого бізнесу передових технологій та інших ноу-хау питанням просування науково-технічних досліджень і розроблень на вітчизняний та зарубіжний ринки займаються технопарки, які на сьогодні є об'єднуючим ланцюжком між навчальними, науковими закладами й промисловістю (рис.3).

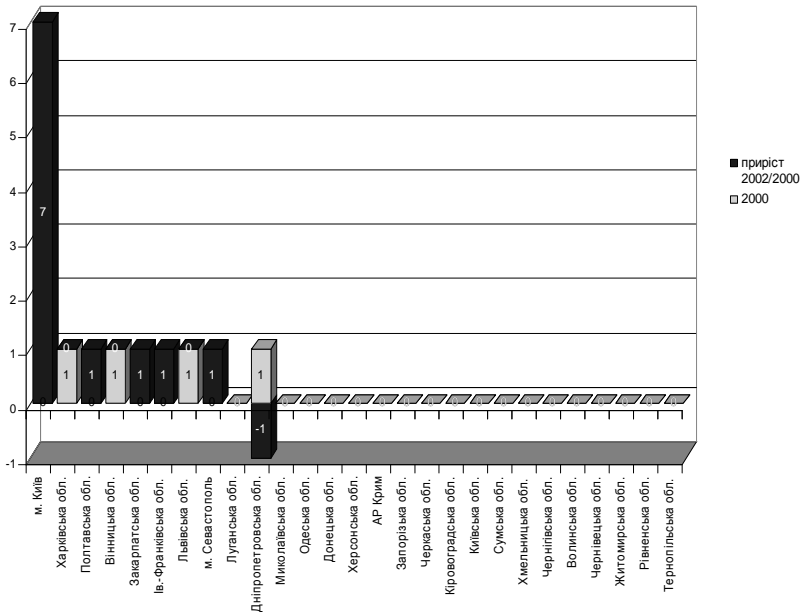

Рис.3 – Кількість технопарків у 2000 р. та їх приріст протягом дії регіональних програм 2001-2002 рр.

Так, на науково-практичній конференції, що відбулася у м.Києві в лютому 2003 р. за участю керівників центральних органів влади та голів облдержадміністрацій, було визначено курс на інноваційну модель розвитку України. При цьому Президент України наголосив на необхідності розвитку технопарків як одного з дієвих механізмів стимулювання розвитку економіки.

У сучасних умовах стабілізації соціально-економічних відносин в Україні стан із відкриттям технопарків поступово поліпшується. Якщо порівнювати з 2000 р., то їх кількість зросла з 4 до 14.

Найбільш відчутні кількісні зміни відбулися в м.Києві (створено 7 технопарків), у Закарпатській, Івано-Франківській, Полтавській областях й у м.Севастополі, де для підтримки підприємництва функціонує по одному технопарку. Такі заклади, створені здебільшого на базі навчальних, наукових і виробничих структур з метою реалізації інвестиційних та інноваційних проектів, наукоємних розроблень і високих технологій, діють поки що у 8 регіонах, а саме у Вінницькій, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Полтавській, Харківській областях і в містах Києві та Севастополі.

Одним із прогресивних і сучасних напрямів забезпечення інфраструктури малого підприємництва є створення в державі та її регіонах лізингових центрів, що сприяє зменшенню витрат суб'єктів малого бізнесу на придбання засобів виробництва й сільськогосподарської техніки для фермерів. Їх кількість за час дії регіональних програм 2001-2002 рр. зросла на 73 одиниці і склала 151. Найбільше цих закладів у м.Києві (80), в областях – Запорізькій (11), Одеській (8).

Сутнісним змістом регіональних програм 2001-2002 рр. є активізація процесів формування інфраструктури підтримки фермерських господарств. Завдяки проведеному реформуванню власності на селі складаються принципово нові відносини між владою і суб'єктами господарювання. З метою прискорення переходу до ринкових форм забезпечення й обслуговування сільгоспвиробників, а також надання їм різноманітних послуг (технічних, інформаційних, складських) формується інфраструктура аграрно-промислового ринку, яка нині є допоміжною ланкою в роботі селянських фермерських господарств.

Протягом останніх двох років значно розширено мережу аграрних торговельних домів на Вінниччині, Волині, Закарпатті, Кіровоградщині, Київщині, Рівненщині, Хмельниччині, Харківщині. Як центри вивчення й аналізу ринкової ситуації, маркетингових послуг на внутрішньому і зовнішньому ринках у районах Харківщини на сьогодні функціонує 31 агроторговий дім, у Запорізькій області – 22. В Одеській, Полтавській і Сумській областях активно діють універсальні і товарно-сировинні біржі.

Особлива увага приділяється створенню у сільській місцевості кооперативних заготівельних пунктів. Наприклад, у Запорізькій області на цей час діє 433 таких заклади, в Закарпатській – 392 (що в 1,7 раза більше порівняно з 2000 р.).

Разом з тим продовжується робота щодо організації на селі малих сервісних структур. Зокрема, на території Запорізької області в конкурентному середовищі діє понад 160, а в Харківській – 136 виробничих і обслуговуючих кооперативів. На Волині отримали розвиток сервісні заклади з питань побутового обслуговування сільського населення, а на Полтавщині – школи ремісництва та фермерського звівівництва, створено виїзний консультативний пункт для села. На Тернопільщині організовано 25 механізованих загонів, які надають допомогу фермерським господарствам, а також мережу магазинів фірмової торгівлі.

У Луганській області для підтримки сільгосптоваровиробників у смт. Новоайдар створено асоціацію "Новий вік", яка забезпечує їх перехід на новий рівень сучасних знань і ринкових відносин, налагоджує матеріально-технічне постачання й обслуговування підприємців райо-

ну, безкоштовне навчання та проведення експериментів із використанням техніки і новітніх сільгосптехнологій.

Обслуговуючі кооперативи Київщини, створені при сільських радах, централізовано забезпечуються матеріалами та запчастинами ремонтно-сервісними підприємствами. Крім того, фермери області під час оброблення землі й збирання врожаю отримують допомогу від механізованих загонів, організованих при ремонтно-транспортних підприємствах.

Результати проведеного аналізу свідчать, що інфраструктура підтримки малого бізнесу в державі продовжує вдосконалюватись. Поряд із багатопрофільними установами підтримки підприємництва в регіонах України створюються спеціалізовані заклади як за видами послуг, так і за ознакою соціально-цільового спрямування – для жінок, молоді, звільнених у запас військовослужбовців.

З урахуванням вищенаведеного слід зазначити, що інфраструктура підтримки малого бізнесу в регіонах держави стала більш розгалуженою. У ряді районів Закарпатської області створено мережу агентств регіонального розвитку, які діють у формі центрів консультування та підтримки підприємств, розвитку територій. Так, у м.Мукачеві зареєстровано агентство місцевого розвитку й інновацій "ТЕС-Мукачево", ведеться робота зі створення у м.Ужгороді агентства регіонального розвитку і транскордонного співробітництва.

Як висновок слід відзначити, що з метою забезпечення сталого розвитку малого бізнесу необхідно докласти зусиль щодо пошуку й створення нових елементів активної інфраструктури підтримки, адекватної регіональним потребам. Разом з тим слід продовжити здійснювати реалізацію програм із забезпечення потенціалу інститутів, що працюють, та перейти до якісно нового стану відповідно до вимог ринкової економіки через стовідсоткове використання наявних структур, задіяних у цій сфері. Адже добре розвинута мережа закладів інфраструктури є саме тим фундаментом, на якому базується розв'язання багатьох проблем, зокрема, підвищення ефективності і зміцнення вже успішно діючих малих підприємств та зниження ризику, забезпечення стабільності для початківців.

Проте основними проблемами в цій сфері й досі залишається нормативно-законодавча невизначеність організаційних засад діяльності елементів інфраструктури підтримки підприємництва, відсутність із боку держави належного забезпечення координації міжнародних донорів і реципієнтів [3].

Не менш важливими факторами, які впливають на якість і доступність послуг і значною мірою залежать від місцевих органів влади й

самоврядування, є недостатність фінансування цих установ, незабезпеченість кваліфікованим персоналом, приміщеннями та оргтехнікою, віддалене територіальне розміщення, високі розцінки на комунальні послуги, відсутність належного інформування про наявність структур і комплексу послуг, а також тісної взаємодії з громадськістю.

1. Горфинкель В.Я., Швандарат В.А. Малые предприятия: организация, экономика, учет, налоги: Уч. пособие. – М., 2001. – 351 с.

2. Загородний В. Узагальнений рукописний аналітичний звіт щодо виконання заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва періоду 2001-2002 років. – К., 2003. – 27 с.

3. Кредієсов В. Шлях України до Європейського Союзу – тільки через вирішення проблем малого та середнього підприємництва // Економіст. – 2003. – №2. – С. 22-24.

Отримано 27.11.2003

УДК 64.011.8

Н.Л.КОСМАТЕНКО

Донецкое областное производственное объединение сельского коммунального хозяйства «Облселькомхоз»

ПУТИ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖКХ В СЕЛЬСКИХ РЕГИОНАХ

Раскрыто содержание понятия «социальной инфраструктуры» в сельских регионах. Проанализирован ход экономических реформ в социальной сфере села. Определены направления реформирования управления коммунальными службами в сельской местности.

В условиях становления рыночных отношений в Украине особую значимость приобретают исследования проблемы эффективного функционирования региональных систем. Это связано с тем, что на региональные органы управления возложены задачи решения комплекса проблем социального развития территорий, составной частью которых выступают проблемы жилищно-коммунального комплекса региона.

Для выявления задач и проблем, которые требуют решения на региональном уровне, необходимо уточнить понятие «социальной инфраструктуры».

В современном экономическом словаре дается определение производственной и социальной инфраструктуры [1, с.141]. В ряде публикаций известных украинских ученых Н.Г.Чумаченко, Р.И.Заботина раскрываются понятие и основы создания внутрихозяйственной инфраструктуры отдельных предприятий [2].

Другие авторы рассматривают социальную инфраструктуру экономических районов как материально-техническую базу отраслей со-